

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

ДОЦЕНКО ОЛЕКСАНДРА ЮРІЇВНА

УДК 159.942.5 – 055.2 : 316.362

**ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЖІНОК
ІЗ СИМПТОМОКОМПЛЕКСОМ «ЕМОЦІЙНОГО ХОЛОДУ»**

19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник

доктор психологічних наук, професор
Кочарян Олександр Суренович,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
завідувач кафедри психологічного
консультування і психотерапії

Офіційні опоненти:

доктор психологічних наук, професор
Говорун Тамара Василівна,
Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди,
професор кафедри психології

кандидат психологічних наук, доцент
Головнюва Ірина Володимирівна,
Центр управлінського консалтингу «Софія»,
м. Харків, бізнес-тренер

Захист відбудеться «06» квітня 2017 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.08 в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, пл. Свободи, 6, ауд. 442.

З дисертацією можна ознайомитися в Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, пл. Свободи, 4.

Автореферат розісланий «03» березня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В. Барінова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Останніми роками описано численні й різноманітні порушення системи близьких партнерських стосунків, що відбиваються у феноменах «токсичної любові» (А. Бродські, І.В. Гуртова, О.С. Кочарян, С. Піл, Є.В. Фролова, Р. Melody), «страху психологічної інтимності» (J. Catlett, M.E. Costa, C. Descutner, R.W. Firestone, J. Theis, M. Thelen, M.P. Sobral), «міжособистісної залежності / протизалежності» (R.F. Bornstein, Г. Гіршфільд, О.С. Кочарян, А.В. Коцар, Б. і Дж. Уайнхолд, Є. В. Фролова), «міжособистісної аддикції» (М.Є. Жидко, В.Д. Менделевич, Г.В. Старшенбаум), «гри» (Е. Берн), «маніпуляції» (Е. Шостром) тощо. Спотворення міжособистісної комунікації призводить до нездатності або унеможливленого створення близьких стосунків, які наповнені теплом, любов'ю та підтримкою. Серйозними наслідками таких спотворень є зниження якості шлюбу, партнерських стосунків, поширеність розлучень, переживання самотності, що порушує психологічне здоров'я особистості та є чинником розвитку психічної патології (Б.Д. Карвасарський, А.М. Свядош).

У роботах О.С. Кочаряна феномени порушень міжособистісних стосунків було узагальнено в понятті симптомокомплексу «емоційного холоду». Зазначений симптомокомплекс є «багатовимірним різнорівневим психічним утворенням», до складу якого включено стильові характеристики поведінки особистості, що визначають нездатність до встановлення та збереження стосунків психологічної інтимності й близькості. Представниками школи О.С. Кочаряна досліджено структурну організацію та типологічні варіанти функціонування симптомокомплексу «емоційного холоду» (І.О. Бару, Н.М. Терещенко, Є.В. Фролова). У багатьох роботах (Н.В. Барінова, І.В. Гуртова, Н.М. Терещенко, Чжао Сінь, О.К. Яковенко, О.Ю. Якименко тощо) розглядається вплив батьківської родини на різні аспекти розвитку та функціонування особистості. Проте сімейні витоки симптомокомплексу «емоційного холоду» залишились поза межами спеціальних досліджень. Розуміння сімейних чинників формування симптомокомплексу «емоційного холоду» важливо при створенні відповідних профілактичних та психокорекційних програм.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематики наукових досліджень кафедри психологічного консультування і психотерапії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна у рамках НДР «Гендерний простір особистості: сучасні проблеми формування ідентичності» (№ д/р 0110U000586; 01.01.2010–31.12.2012), «Гендерний розвиток особистості сучасної молоді: особливості соціалізації та життєвих стратегій» (№ д/р 0111U010554, шифр 1-35-12; 01.01.2012–31.12.2014), «Моделі формування гендерної ідентичності у сучасному культурному просторі України», № д/р 0111U010554; 01.04.2015-01.04.2017). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні вченої ради факультету психології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 13, від 11.12.2009) та уточнено (протокол № 1, від 19.01.2016).

Мета і задачі дослідження. *Мета дослідження* – визначити особливості сімейної соціалізації жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду».

Задачі дослідження:

1) проаналізувати феноменологію «емоційного холоду» та визначити напрямки його дослідження;

2) виявити стилі виховання жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду»;

3) проаналізувати структуру батьківської сім'ї жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду»;

4) встановити характерологічні особливості жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду»;

5) виявити особливості емоційного конотування стосунків з чоловіками в жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду»;

6) розробити програму психокорекції симптомокомплексу «емоційного холоду» в жінок.

Об'єкт дослідження – симптомокомплекс «емоційного холоду».

Предмет дослідження – сімейна соціалізація жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду», а саме – структура батьківської сім'ї та стилі виховання.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети було застосовано комплекс методів: теоретичних (аналіз, систематизація, узагальнення психологічної літератури), емпіричних (психодіагностичний метод) та математико-статистичних (методи порівняння незалежних та залежних вибірок, методи багатовимірної статистики).

Методологічну й теоретичну основи дослідження становлять принципи генетичної психології (С.Д. Максименко), теоретичні положення про формування і функціонування залежної особистості (О.С. Кочарян, В.Д. Менделевич) та особливості адиктивної поведінки (С. Даулінг, Г.О. Коцюба, Н.Ю. Максимова, Б.Уайнхолд, Є.В. Фролова), загальні положення психології родини (А.Я. Варга, Е.Г. Ейдемільер, К. Хорні), концептуальні положення щодо симптомокомплексу «емоційного холоду» (О.С. Кочарян, Н.М. Терещенко), статеворольовий (О.С. Кочарян) та гендерний (Т.В. Говорун, І.В. Головнєва, О.Ф. Іванова, О.М. Кікінеджи) підходи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше:

- описано спосіб діагностики симптомокомплексу «емоційного холоду» на основі трьох компонентів, а саме: міжособистісної залежності, протизалежності та страху психологічної інтимності;

- виокремлено особливості сімейної соціалізації жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду», такі як: домінування, ігнорування та інфантилізація;

- доведено, що одним із провідних чинників формування симптомокомплексу «емоційного холоду» в жінок є специфічний стиль сімейного виховання, а саме «втягнення дитини в конфлікт», який свідчить про винесення батьками подружніх проблем у сферу виховання;

уточнено:

- уявлення про ідеальну сім'ю в жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду», а саме те, що така сім'я не може бути відтворена у власному житті, що predisponує формування перманентного внутрішнього конфлікту та розчарування;

- особливості особистості жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду», а саме: субмісивність, самокритичність, надконтроль себе та ситуації, що визначає надмірну схильність до підтримки порядку;

подальшого розвитку дістало:

- уявлення щодо особливостей негативного конотування взаємин з чоловіками молодими жінками із симптомокомплексом «емоційного холоду», а саме: вони наповнюються почуттями відрази, гніву, презирства (тріада ворожості).

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці програми психокорекції симптомокомплексу «емоційного холоду» в жінок.

Матеріали дисертаційного дослідження впроваджено в навчальний процес підготовки психологів у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна у курсах: «Основи психотерапії», «Методи психотерапії та психокорекції» (акт впровадження № 3701/159а від 14.03.2016); у роботу психологічної служби факультету психології (акт впровадження № 3701/155 від 21.01.2016) і в консультативну та психотерапевтичну практику Інституту клієнт-центрованої та експірієнтальної психотерапії (м. Харків) (акт впровадження № 01-30 від 16.05.2016).

Особистий внесок здобувача. У роботах, написаних у співавторстві з О.С. Кочаряном та Н.М. Терещенко «Феномени синдрому «емоціонального холода» в женских архетипах», «Особенности психокоррекционной работы с девушками с синдромом «эмоционального холода», «Гендерные особенности синдрома «эмоционального холода» в архетипической психологии» здобувачеві належить добір емпіричного матеріалу та його обробка, аналіз літературних джерел, формулювання висновків.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися на засіданнях кафедри психологічного консультування і психотерапії та семінарах для аспірантів і молодих викладачів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (2010 – 2016), наукових конференціях всеукраїнського та міжнародного рівнів: науково-практичній конференції «Психологія в сучасному світі», присвяченій 80-річчю заснування Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (Харків, 2010); науково-практичній конференції студентів і молодих вчених «Психологія в сучасному світі» (Харків, 2011); науково-практичній конференції молодих вчених «Психологія ХХІ века» (Санкт-Петербург, 2011); науково-практичній конференції студентів і молодих учених «Психологія в сучасному світі» (Харків, 2012); Міжнародній молодіжній науково-практичній конференції «Вектори психології – 2012» (Харків, 2012); Міжнародній науково-практичній конференції «Харківська школа психології: наукова спадщина і сучасність» до 80-річного ювілею Харківської психологічної школи в ХНПУ імені Г. С. Сковороди (Харків, 2012);

I Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Теорія і практика психологічної допомоги: сучасні виміри» (Луганськ, 2012), I Міжнародній науково-практичній конференції «Когнітивні та емоційно-поведінкові фактори повноцінного функціонування людини: культурно-історичний підхід» (Харків, 2013), II Міжнародній науково-практичній конференції «Когнітивні та емоційно-поведінкові фактори повноцінного функціонування людини: культурно-історичний підхід» (Харків, 2015), науково-практичній конференції студентів і молодих учених «Психологія в сучасному світі» (Харків, 2015), науково-практичній конференції студентів і молодих учених «Психологія в сучасному світі» (Харків, 2016).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження опубліковані у 7 статтях, із яких – 5 статей у фахових виданнях, затверджених МОН України, 2 статті в зарубіжних періодичних виданнях із психології та 11 тез доповідей конференцій.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку літератури з 205 джерел (із них 52 іноземними мовами), додатків. Текст дисертації викладено на 192 сторінках друкованого тексту (основний текст 162 сторінки). Дисертація містить 25 таблиць, 5 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету і задачі дослідження, визначено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів роботи, наведено дані щодо їх апробації та впровадження, представлено відомості щодо публікацій, структури та обсягу роботи.

Перший розділ «Психологічний аналіз симптомокомплексу «емоційного холоду» та його сімейних витоків» присвячений розгляду порушень міжособистісних стосунків: міжособистісної залежності (П. Майер, Ф. Мінірт, Р. Хемфельт), спів- та протизалежності (Дж. Клауд, Г.В. Старшенбаум, Г. Таунсенд, Б. і Дж. Уайнхолд), страху психологічної інтимності (R. Burney, J. Catlett, M.E. Costa, R.W. Firestone, R. Gunther, M. P. Sobral) тощо.

Стосунки, яким притаманна психологічна інтимність, більш зрілі та дорослі – партнери відповідальні один за одного (К. Роджерс). Проте, формування зрілих стосунків дуже часто ускладнено, жінки маніфестують недостатність близькості, відкритості, щирості, любові, а самі стосунки позбавлені надійності, тривалості, відповідальності. Такі порушення партнерської комунікації та емоційної взаємодії було концептуалізовано як симптомокомплекс «емоційного холоду» (СЕХ) (О.С. Кочарян, Н.М. Терещенко), що відбиває нездатність до встановлення і збереження стабільних емоційних стосунків із партнером. У дослідженнях О.С. Кочаряна зі співавторами, виділено чотири типи структурної організації СЕХ у жінок, а саме: залежний, протизалежний, амбівалентний, нормативний або дифузний. У роботі І.О. Бару було отримано трьохфакторну структуру СЕХ, яку формують такі параметри: 1) «злиття/фузія», що відбиває порушення взаємин за типом надблизькості, надзлиття; 2) «відділення/сепарація», що відбиває порушення стосунків за типом дистанціювання; 3) «близькість/проксима», що відбиває нормальні «здорові» партнерські взаємини, високий рівень інтимності і близькості в міжособистісних стосунках.

Також було розглянуто особливості неадаптивних стилів виховання (Е.Г. Ейдемільер, Дж. Клауд, Г. Таунсенд, В. Юстицкіс), дитячих травм (Л. Бурбо) та їх впливу на формування симптомокомплексу «емоційного холоду» в молодих жінок, роль фігур батька та матері у психосоціальному розвитку дівчинки.

У другому розділі «**Організація і методи дослідження**» представлено характеристику дослідницької вибірки та організація дослідження, обґрунтовано методи дослідження. Вибірку склали 156 жінок у віці від 18 до 22 років. За соціальним статусом досліджувані є студентками 2-4 курсів вищих навчальних закладів м. Харкова, не одружені, мають досвід партнерських стосунків, не перебувають і раніше не перебували у шлюбі, не мають дітей. У зазначеному віці набуває значущості становлення психологічної інтимності та сепарація від батьківської родини (Е. Еріксон).

Симптомокомплекс «емоційного холоду» характеризується сукупністю трьох визначальних ознак – міжособистісної залежності, протизалежності та страху психологічної інтимності. Ці ознаки є рівнозначними за вкладом у структуру СЕХ. Для розподілу на дослідницькі групи показники трьох вищезазначених ознак було стандартизовано в 3 окремі Z-шкали, сума яких надала загальний стандартизований показник виразності «емоційного холоду»: $Z_t = \Sigma(Z_i + Z_j + Z_k) / 3$, де Z_t – загальний показник емоційного холоду, Z_i – показник міжособистісної залежності; Z_j – показник протизалежності; Z_k – показник страху інтимності. Було виокремлено 2 дослідницькі групи (методом крайніх груп): група 1 – жінки з надвисокими показниками «емоційного холоду» (умовно «емоційно холодні»), які охоплюють 33,33% досліджуваної вибірки (52 жінки, показники за Z_t шкалою коливаються від 1,21 до 6,31); група 2 – жінки з низькими показниками «емоційного холоду» (умовно «емоційно теплі»), які охоплюють 33,33% досліджуваної вибірки (52 жінки, показники за Z_t шкалою коливаються від -3,64 до -0,52).

У дослідженні було використано наступні групи методів: а) *методи діагностики симптомокомплексу «емоційного холоду»*: методика діагностики міжособистісної залежності Б. і Дж. Уайнхолд (адаптація О.С. Кочаряна, Є.В. Фролової); шкала страху інтимності (С.І. Descutner, М.Н. Thelen); шкала протизалежності Дж. і Б. Уайнхолд (адаптація О.С. Кочаряна, О.Ю. Якименко); б) *методи діагностики сімейної соціалізації та її порушень*: методика «Підлітки про батьків» Е. Schaefer (адаптація Е. Матейчік та П. Ржичан); опитувальник «Батьків оцінюють діти» (Е.Г. Ейдемільер, В. Юстицкіс); універсальний семантичний диференціал Ч. Осгуда; шкала родинного оточення Р.Н. Моос (адаптація С.Ю. Купріянова); методика «Сімейна соціограма» (Е.Г. Ейдемільер, В. Юстицкіс); аналіз ранніх спогадів W. Rule; в) *методи діагностики особистісних характеристик*: п'ятифакторний особистісний опитувальник «Велика п'ятірка» Р. МакКрає – П. Коста; шкала соціального інтересу Дж. Кренделла; психодинамічний особистісний опитувальник Т.Г. Грігера; г) *методики діагностики особливостей партнерської комунікації*: шкала диференційних емоцій (К. Ізард); шкала інтимності (L. Thompson, А.І. Walker); опитувальник тріади любові Р.Дж. Стернберга; опитувальник діагностики стилю міжособистісних стосунків (І.О. Бару, О.С. Кочарян, Є.В. Фролова).

Методи математико-статистичної обробки емпіричних даних: ф-критерій кутового перетворення Фішера, U-критерій Манна-Уїтні, t-критерій Стюдента для незалежних вибірок, кореляційний аналіз (τ-Кендалла), факторний аналіз (метод головних компонент, ротація Varimax), G-критерій знаків.

У третьому розділі «Психологічні чинники сімейної соціалізації в жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» представлено емпіричне дослідження сімейних чинників, що сприяють формуванню симптомокомплексу «емоційного холоду» в жінок.

Для дослідження особливостей сімейної соціалізації жінок було виявлено стилі виховання, які заважають нормальному проходженню процесів сімейної соціалізації та розвитку емоційності в жінок. У таблиці 1 наведено відповідні дані.

Таблиця 1

Особливості стилів виховання в жінок із СЕХ

Шкали БОД	Сума рангів		Відмінності груп
	1 група	2 група	U-критерій
Гіперпротекція	1259	821	888**
Ігнорування потреб дитини	1179	901	1028*
Нерозвиненість батьківських почуттів	1115	965	1013,5*

Примітка: * – $p < 0,05$; ** – $p < 0,01$

Як бачимо, у групі жінок із СЕХ спостерігаються такі стилі виховання, як *гіперпротекція*, а саме: домінування батьківських фігур та нав'язлива увага з їх боку; *ігнорування потреб дитини*, а саме: відсутність емоційного спілкування з дитиною та нехтування її духовними потребами; *нерозвиненість батьківських почуттів*, а саме: ігнорування батьківських обов'язків, небажання проводити час з дитиною, емоційне відкидання та інфантилізація доньки. Отже, зазначені порушені стилі виховання predisponують формування СЕХ у жінок та ускладнюють проходження процесів конструктивної сепарації від батьків.

Стилi виховання не є незалежними у своєму прояві, вони створюють деякі групи (типи) (табл. 2). Тому для визначення стрижневих факторів, що беруть участь у формуванні СЕХ, було проведено факторизацію простору ознак стилів сімейного виховання. Дані наведено в таблиці 2.

Факторна структура стилів виховання в жінок представлена трьома факторами, які відбивають різні типи неадаптивного виховання: фактор 1 – «Порушення границь дитини» описує тип виховання, який сприяє розвитку інфантильних якостей в особистості жінки, роблячи її нездатною самостійно приймати рішення та дорослішати; фактор 2 – «Втягнення дитини в конфлікт», відбиває порушений тип виховання, при якому батьки втягують доньку в партнерський конфлікт, з'ясовують стосунки між собою за її рахунок; фактор 3 –

«Батьківські страхи та невпевненість» – описує порушений тип виховання, при якому одночасно існують такі показники дисфункціональної родини, як страх втратити контроль над донькою та її емоційне відкидання. Перший та третій фактори описують особливості батьків, а другий – стосунки між батьками.

Таблиця 2

Структура типів виховання в жінок із СЕХ

Фактор 1 «Порушення границь дитини»	Фактор 2 «Втягнення дитини в конфлікт»	Фактор 3 «Батьківські страхи та невпевненість»
Гіпопротекція (0,641) Недостатність вимог – заборон (0,629) Перевага дитячих якостей у доньки (0,618) Недостатність вимог – обов'язків (0,607) Ігнорування потреб доньки (0,587) Надмірність вимог – заборон (0,525) Нерозвиненість батьківських почуттів (0,532)	Винесення конфлікту між подружжям у сферу виховання (0,761) Нестійкість стилю виховання (0,692) Гіперпротекція (0,513) Надмірність вимог-заборон (0,493)	Фобія втрати дитини (0,810) Гіперпротекція (0,614) Нерозвиненість батьківських почуттів (0,569) Проекція на доньку власних небажаних якостей (0,554) Виховна невпевненість батьків (0,551)
Вага фактора 32%	Вага фактора 24%	Вага фактора 13%

Примітка: у таблиці представлено тільки значущі вагові навантаження (від 0,4)

Порівняння двох груп досліджуваних жінок із СЕХ і без СЕХ за значущими відмінностями за факторами показало, що вони достовірно розрізняються за фактором 2 – «Втягнення дитини в конфлікт» ($t = 2,399$; $p < 0,01$; $df=102$). Тому можна припустити, що самі по собі порушення видів виховання не є причиною виникнення СЕХ. Важливим є те, що такі порушення відбуваються за умови втягнення дитини в конфлікт. У дослідженні О.Ю. Якименко, виконаному під керівництвом О.С. Кочаряна, зазначається, що одним із провідних чинників неспроможності молодих жінок завершити відповідний етап психосексуального розвитку є винесення батьками подружнього конфлікту у сферу виховання. Отже, наявність конфлікту між батьками негативно впливає на створення стосунків психологічної інтимності саме через формування СЕХ.

Для визначення стану сімейних стосунків було проведено факторизацію простору ознак соціального клімату батьківської родини, за допомогою яких можна визначити спрямованість родинного спілкування та особливості родинного функціонування в сім'ях жінок.

Фактор 1 – «Експресивно-активна родина» (пояснює 31% загальної дисперсії) – описує сімейні стосунки, при яких відкрито виражаються всі почуття та емоції,

члени сім'ї піклуються один про одного, при цьому не порушуючи особисті кордони та заохочують самостійність і самоствердження.

Фактор 2 – «Формальна родина» (пояснює 18% загальної дисперсії) – описує сімейні стосунки, які засновані на «псевдосолідарності», «псевдопідтримці», «псевдоповазі», «псевдолюбові», де виражена ієрархічність сімейної структури та надконтроль спрямований на дотримання правил.

Фактор 3 – «Партнерська родина» (пояснює 12% загальної дисперсії) – описує сімейні стосунки, які характеризуються низькою залученістю в особисте життя один одного та високою активністю в соціальних, інтелектуальних та культурних сферах.

Значущих відмінностей у структурі стану стосунків у родинах між «емоційно холодними» та «емоційно теплими» жінками не було виявлено. Чинник порушення структури емоційного клімату в батьківських родинах «емоційно холодних» та «емоційно теплих» жінок сам по собі не впливає на формування СЕХ та особистісних порушень.

Уявлення щодо ідеальної і реальної родини в жінок із СЕХ відбиває неможливість створити бажані стосунки у власній родині. При порівнянні родин жінок з обох груп були виділені наступні відмінності: у жінок із СЕХ – розчарування у батьківській родині, а саме: бажання зблизити наявних членів сім'ї ($\varphi=2,13$; $p<0,05$), бажання додати члена сім'ї ($\varphi=1,66$; $p<0,05$) (повернути або знайти нового); у жінок без СЕХ – бажання залишити все як є ($\varphi=2,41$; $p<0,01$).

Аналіз ранніх спогадів у жінок із СЕХ відбиває наявність переживань самотності ($\varphi=2,57$; $p<0,01$), відчуття страху ($\varphi=2,29$; $p<0,05$), образи ($\varphi=2,63$; $p<0,01$), що є наслідком різних травм дитинства, ймовірно, непотрібності, покинутості та поневір'яння. У них значно рідше представлені спогади про маму, бабусю та дідуся. Спогади жінок із СЕХ переважно негативні ($\varphi=2,09$; $p<0,05$), з тематикою наповненою згадками про хвороби та травми ($\varphi=2,52$; $p<0,01$).

Для визначення типу домінуючої травми було проведено факторний аналіз простору ознак, які представлені особистісними рисами, що наведено у психодіагностичній методиці Т.Г.Грігера. Отримані результати представлено у таблиці 3.

Фактор 1 – «Фалічна фіксація» описує активну особистість, яка досліджує довколишній світ, займається пошуком себе та свого місця у світі, через це деякий прояв маскулітності може вказувати на суперництво з чоловіками; цей психосексуальний період перетинається з психосоціальним періодом розвитку Ініціативність/Почуття провини за Е. Еріксоном.

Фактор 2 – «Оральна фіксація» описує характеристики жінки, пов'язані з дружелюбністю, відкритістю, інтересом до дітей, можливістю встановлювати теплі стосунки з людьми; цей період психосексуального розвитку перетинається з періодом психосоціального розвитку Довіра/Недовіра за Е. Еріксоном.

Фактор 3 – «Анальна фіксація» описує стриману жінку, яка виявляє консерватизм, косність, чітко виконує правила, дотримується порядку тощо. Цей період психосексуального розвитку збігається з психосоціальним періодом розвитку Автономія/Сором за Е. Еріксоном.

Структурні особливості особистості жінок із СЕХ

Фактор 1 “Фалічна фіксація”	Фактор 2 “Оральна фіксація”	Фактор 3 “Анальна фіксація”
Рі (дослідницька потреба) (0,836)	SA (соціальна активність) (0,773)	Ac (консерватизм) (0,770)
Р (цікавість до об’єктів із фалічною символікою) (0,819)	Pe (ексгібіціонізм) (0,757)	Ad (потреба порядку) (0,696)
Ph (пасивний комплекс Ікара) (0,773)	C (цікавість до дітей) (0,747)	H (конформізм) (0,686)
Pf (інші прояви комплексу Ікара) (0,760)	F (фемінінність) (0,659)	Ai (косність) (0,655)
Pa (активний комплекс Ікара) (0,748)	OD (оральна залежність) (0,647)	As (анальний садизм) (0,630)
Tj (потреба у приємних тактильних відчуттях) (0,638)		Aa (підпорядкування владі та порядку) (0,581)
M (маскулінність) (0,612)		
Cj (потреба творчості) (0,558)		
Вага фактора 29%	Вага фактора 18%	Вага фактора 13%

Примітка: у таблиці представлено тільки значущі вагові навантаження (від 0,4)

Аналіз відмінностей виділених факторів між вибірками «емоційно теплих» та «емоційно холодних» жінок за допомогою t-критерію Стьюдента показав, що у жінок із СЕХ фактор «Оральна фіксація» ($t = -2,725$; $p < 0,01$; $df = 102$) менш статистично значущий. Таким чином, розвиток СЕХ пов'язаний із наявністю травм орального періоду психосексуального розвитку.

Шляхом факторизації простору ознак особистісних рис, що представлені в методиці «Велика п'ятірка» Р. МакКрає – П. Коста, було визначено особистісні симптомокомплекси рис (фактори) функціонування жіночої особистості. Одержані дані наведено в таблиці 4.

Таблиця 4

Факторна структура особистості жінок

Фактор 1 «Друг»	Фактор 2 «Мати»	Фактор 3 «Жінка»
Теплота (0,822)	Почуття провини (0,774)	Артистичність (0,802)
Розуміння (0,786)	Прихильність (0,638)	Чуттєвість (0,727)
Повага до інших (0,751)	Домінування (0,550)	Імпульсивність (0,677)
Співпраця (0,728)	Розуміння (0,548)	Пластичність (0,568)
Довірливість (0,587)	Товариськість (0,513)	
Товариськість (0,484)	Довірливість (0,421)	
Цікавість (0,414)	Самокритика (-0,540)	
Вага фактора 30%	Вага фактора 22%	Вага фактора 15%

Примітка: у таблиці представлено тільки значущі вагові навантаження (від 0,4)

Було визначено три фактори, а саме: фактор 1 – «Друг» описує розуміння, тепло, повагу до інших, співпрацю, довірливість, товарицькість тощо; фактор 2 – «Мати» описує домінування, розуміння, прихильність, товарицькість, почуття провини тощо; фактор 3 – «Жінка» описує чуттєвість, артистичність, пластичність.

Між групами «емоційно холодних» і «емоційно теплих» жінок спостерігаються достовірні відмінності у виразності фактора 2 – «Мати»: у жінок для із СЕХ його роль менше виражена ($t = -3,990$; $p < 0,01$; $df=102$). Отже, сфери реалізації «емоційно холодних» жінок звужуються – послаблюється або зовсім випадає функціонал «Мати», який налаштовує на близькість, тепло, відповідальність, здатність до контейнування негативних переживань партнера, обережне ставлення до нього тощо.

Стосунки із чоловіками конотуються негативними почуттями, а саме: переживаннями презирства ($\varphi=2,61$; $p<0,01$), гніву ($\varphi=1,64$; $p<0,05$), відрази ($\varphi=2,88$; $p<0,01$), страхом ($\varphi=1,64$; $p<0,05$), соромом ($\varphi=2,21$; $p<0,01$).

У четвертому розділі «Програма психокорекції симптомокомплексу «емоційного холоду» в жінок» описана психокорекційна програма, мета якої – зниження проявів симптомокомплексу «емоційного холоду» в жінок.

За форму роботи була обрана групова форма психокорекції.

Мішені програми психокорекції симптомокомплексу «емоційного холоду» в жінок: 1) неадативні когніції; 2) Я-концепція; 3) «заторні переживання»; 4) взаємини з чоловіками.

Загальна тривалість програми психокорекції – 30 годин: 1 раз на тиждень по 3 години (усього 10 занять).

Програма психокорекції реалізовувалася за наступними етапами: психодіагностичний, мотиваційний, інформаційний, реконструктивний.

Для реалізації програми психологічної корекції симптомокомплексу «емоційного холоду» в жінок використовувався полімодальний підхід, який передбачає такі психотерапевтичні методи: клієнт-центрована психотерапія (О.С. Кочарян), когнітивно-поведінковий метод (А. Бек), гештальт-терапія (І. та М. Польстер).

Оцінку ефективності корекційної програми проведено із використанням методів суб'єктивного оцінювання психологічних змін та об'єктивного тестування. Для статистичного аналізу змін використовувався G-критерій знаків.

За даними самооцінки учасників програми 83,33% визначили позитивні зміни поглядів (світ став сприйматися менш агресивним, більш доброзичливим тощо); у «Я»-коцепції («Я-гарна», «Я-приваблива», «Я маю право на інтимне життя»); спостерігаються **редакування** переживань непотрібності, другосортності, брудноти тощо; поліпшилися партнерські стосунки.

За об'єктивними даними було проведено оцінку ефективності програми за двома методиками (опитувальник тріади любові Р.Дж. Стернберга; опитувальник діагностики стилю міжособистісних стосунків (І.О. Бару, О.С. Кочарян, Є.В. Фролова) до та після програми. Статистичний аналіз змін оцінювався G-критерієм знаків. Дані наведені в таблиці 5.

Показники ефективності психокорекційної програми
за показниками опитувальників

КЗ	Критерії партнерських стосунків					
	Тріада любові за Р. Стернбергом			Стиль міжособистісних стосунків		
	близькість	пристрасть	відданість	близькість	злиття	сепарація
G	5	1	2	1	6	2
P	-	0,01	0,05	0,01	-	0,05

Примітка: КЗ – критерій знаків; G – показник КЗ; P – рівень статистичної значущості G-показника.

Отже, достовірні позитивні зміни спостерігаються за 4 показниками – пристрасть, відданість, близькість, сепарація, а за двома – близькість, злиття – зміни не досягають статистично значущого рівня. У контрольній групі (група емоційно холодних жінок, які не брали участь у програмі), усі 6 показників за вказаний термін не змінилися.

Таким чином, запропонована психокорекційна програма є ефективною та може бути рекомендована до використання.

ВИСНОВКИ

У роботі надано теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми впливу сімейної соціалізації на формування симптомокомплексу «емоційного холоду» в жінок. Розроблена програма корекції симптомокомплексу «емоційного холоду» в жінок на підставі поглиблення теоретичних уявлень щодо сімейної соціалізації та особистісних особливостей. У результаті проведеної роботи дійшли висновків:

1. Багаточисельні прояви порушень партнерської комунікації (спів- та протизалежність, токсична любов, міжособистісна аддикція тощо) визначаються як симптомокомплекс «емоційного холоду», який по різному концептуалізується – як співвідношення параметрів страху інтимності та міжособистісної залежності; як співвідношення – злиття, сепарація та близькість. Проте, до сьогодні спостерігається концептуальна розмитість конструкту «емоційного холоду», що потребує подальшого дослідження.

2. Розвитку симптомокомплексу «емоційного холоду» в жінок сприяють такі стилі сімейного виховання, як гіперпротекція, а саме: домінування постаті батьків та нав'язлива увага з їх боку; ігнорування потреб дитини, а саме: відсутність емоційного спілкування з дитиною та нехтування її духовними потребами; нерозвиненість батьківських почуттів, а саме: ігнорування батьківських обов'язків, небажання проводити час із дитиною, емоційне відкидання та інфантилізація дитини.

Загальна структура порушених стилів виховання визначається трьома типами: «порушення границь дитини», що сприяє розвитку інфантильних якостей в особистості жінки, роблячи її не здатною самостійно приймати рішення

та дорослішати; «втягнення дитини в конфлікт», при якому батьки втягують доньку в партнерський конфлікт, з'ясовують подружні стосунки за її рахунок; «батьківські страхи та невпевненість», при якому одночасно існують такі показники дисфункціональної родини, як страх втратити контроль над донькою та її емоційне відкидання. Самі по собі порушені стилі виховання не є обов'язковим чинником розвитку симптомокомплексу «емоційного холоду», який розвивається виключно за умови втягнення дитини в партнерський конфлікт батьків.

3. Ранні спогади жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» відбивають різноманітні травматичні події дитинства. Поширеними є негативні спогади, насичені переживаннями нехтування, браком уваги до них, відчуттям самотності, страху, образи та хворобливості в дитинстві. На відміну від позитивних спогадів жінок без симптомокомплексу «емоційного холоду», у яких переважає згадування близьких родичів, друзів, першого кохання, досягнень та переживань радості. Негативні спогади «емоційно холодних» жінок відбивають виразність ранніх травм дитинства.

4. Визначено фіксації структури особистості, що склалися на різних етапах онтогенезу: «оральна» описує характеристики жінки, пов'язані з дружелюбністю, відкритістю, інтересом до дітей, можливістю встановлювати теплі стосунки з людьми; «анальна» описує стриману жінку, яка виявляє консерватизм, косність, чітко дотримується правил, має потребу у дотриманні порядку; «фалічна» описує активну особистість, яка досліджує оточуючий світ, займається пошуком себе та свого місця в світі. У «емоційно холодних» жінок відзначається дефіцит оральних рис, що, ймовірно, відбиває проблеми в соціалізації саме орального періоду психосексуального розвитку, який перетинається з періодом психосоціального розвитку Довіра/Недовіра за Е. Еріксоном.

5. Характерологічна структура жінок описується трьома факторами, а саме – «Друг» описує розуміння, тепло, повагу до інших, співпрацю, довірливість, товарицькість тощо; «Мати» описує домінування, розуміння, прихильність, товарицькість, почуття провини тощо; «Жінка» описує чуттєвість, артистичність, пластичність. У жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» відзначається зниження фактора «Мати» в структурі їхнього характеру, що свідчить про пов'язаність симптомокомплексу «емоційного холоду» із обмеженістю функціонування структури «Мати» в партнерстві. При цьому спостерігається звуження кола жіночої реалізації за характерологічною структурою.

6. У жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду» стосунки із чоловіками більше конотовані негативними почуттями, а саме: відразою, гнівом, презирством, – тобто почуттями які належать до тріади ворожості. Саме ці переживання унеможливають створення партнерських стосунків, що predisponує формування порочного кола: образа – гнів – відраза – безпомічність – презирство – сором.

7. Розроблено програму психологічної корекції симптомокомплексу «емоційного холоду» в жінок, яка орієнтована на зміни в емоційній, когнітивній та поведінковій сферах особистості. Мішенями цієї програми є: неадаптивні когніції, «Я»-концепція, «заторні переживання» та взаємини із чоловіками. Програма

психологічної корекції розрахована на 30 годин і реалізується у формі групової роботи. Запропонована програма виявила статистично значущу ефективність і може бути рекомендована до використання.

Перспективою подальшого дослідження може стати уточнення та поширення уявлень щодо умов, за яких порушення стилю виховання призводить до формування симптомокомплексу «емоційного холоду». У практичному сенсі – це створення програм дошлюбного консультування, орієнтованих на редакування негативних наслідків симптомокомплексу «емоційного холоду» у жінок.

Список опублікованих робіт за темою дисертації

Статті в українських фахових виданнях:

1. Доценко А. Ю. Феномени синдрому «емоціонального холода» в женских архетипах / А. Ю. Доценко, А. С. Кочарян, Н. Н. Терещенко // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. [Сер.] Психологія. — 2014. — Вип. 47. — С. 104—112.

2. Доценко О. Ю. Особливості стилів виховання дівчат із синдромом «емоційного холоду» / О. Ю. Доценко // Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: "Психологія". – 2013. – Том 18. – Вип. 25. – С. 65-73.

3. Доценко А. Ю. Роль семейной социализации в формировании синдрома «эмоционального холода» у девушек / А. Ю. Доценко // Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: «Психологія». – 2012. – Том 17. – Вип. 4. – С. 47-56.

4. Доценко А. Ю. Анализ структуры симптомокомплекса «эмоционального холода» у девушек. / А. Ю. Доценко // Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: "Психологія". – 2012. – Том 17. – Вип. 9(21). – С. 74-83.

5. Доценко О. Ю. Вплив батьків на формування симптомокомплексу «емоційного холоду» у дівчат / О. Ю. Доценко // Теоретичні і прикладні проблеми психології : Зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – 2012. – №3 (29). – С. 111-118.

Статті у зарубіжних періодичних виданнях:

6. Dotsenko O. The influence of family climate on the formation of "emotional coldness" symthomcomplex at girls / Oleksandra Dotsenko // European Humanities Studies: State and Society. – № 2, 2016. – P. 123-133.

7. Dotsenko A. The character features of girls with the "emotional coldness" symptom - complex / Aleksandra Dotsenko // Scientific enquiry in the contemporary world: theoretical basics and innovative approach: Pedagogic and Psychology . – San Francisco, California, USA: B&M Publishing, 2015. – №4. – С. 108–112.

Матеріали конференцій:

8. Dotsenko A. Yu. Family socialization and “emotional coldness” symthomcomplex /A. Yu. Dotsenko. Тези доповідей Науково-практичної конференції студентів і

молодих вчених «Психологія в сучасному світі». – Харків: Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2016. – С. 10.

9. Доценко О. Ю. Поняття сімейної соціалізації та симптомокомплекс "емоційного холоду" / О. Ю. Доценко // Актуальні проблеми теорії та практики психологічної допомоги. Матеріали VII Харківських міжнародних психологічних читань, 25-26 лист. 2015р. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна. – 2015. – С. 90–92.

10. Доценко О. Ю. Особливості структурної організації емоційної сфери дівчат з симптомокомплексом «емоційного холоду» / О. Ю. Доценко // Тези доповідей Науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Психологія в сучасному світі». – Харків: Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2015. – С. 10.

11. Доценко А. Ю. Особенности психокоррекционной работы с девушками с синдромом «эмоционального холода» / А. Ю. Доценко, А. С. Кочарян, Н. Н. Терещенко // Когнітивні та емоційно-поведінкові фактори повноцінного функціонування людини: культурно-історичний підхід: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, (Харків, 23–24 жовтня 2015 року) / М-во освіти і науки України, ХНПУ імені Г. С. Сковороди [та ін.]. — Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. — 117-118.

12. Доценко О. Ю. Психологічна структура синдрому "емоційного холоду" у дівчат / О. Ю. Доценко // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції “Когнітивні та емоційно-поведінкові фактори повноцінного функціонування людини: культурно - історичний підхід” (18-19 жовтня 2013 року). – Харків : ХНПУ, 2013. – С. 130-131.

13. Доценко А. Ю. Гендерные особенности синдрома «эмоционального холода» в архетипической психологии / А. Ю. Доценко, А. С. Кочарян, Н. Н. Терещенко, // Харківська школа психології: спадщина і сучасна наука: Міжнародна науково-практична конференція. Харків, 19-20 жовтня 2012 р. – Харків: ХНПУ, 2012. – С.128-130.

14. Доценко А. Ю. Синдром «эмоционального холода» у девушек: социализация эмоций и эмоциональная регуляция / А. Ю. Доценко // Матеріали науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Психологія в сучасному світі»: Тези доповідей, – Харків : Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2012. – С. 50.

15. Доценко А. Ю. Социализация эмоций у девушек с синдромом «эмоционального холода» / А. Ю. Доценко // «Вектори психології – 2012». Матеріали міжнародної молодіжної наукової конференції (23 квітня 2012 р., м. Харків, Україна). – Харків : «Оперативна поліграфія», 2012. – С. 134.

16. Доценко А. Ю. Синдром «эмоционального холода» у девушек и индивидуальная психология А. Адлера / А. Ю. Доценко // Матеріали науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Психологія в сучасному світі»: Тези доповідей, – Харків : Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2011. – С. 11.

17. Доценко А. Ю. К понятию синдрома “эмоционального холода” у девушек / А. Ю. Доценко // Психология XXI века: Материалы Международной научно-практической конференции молодых ученых «Психология XXI века» 21-23 апреля 2011 года. Санкт-Петербург / Под науч. ред. О. Ю. Щелковой – СПб. : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2011. – С. 37-38.

18. Доценко А. Ю. К вопросу о синдроме «эмоционального холода» у девушек / А. Ю. Доценко // Матеріали науково-практичної конференції «Психологія в сучасному світі», присвяченої 80-річчю заснування Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут». 13-14 травня, 2010. – С. 47.

АНОТАЦІЯ

Доценко О. Ю. Особливості сімейної соціалізації жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду». – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України. – Харків, 2017.

Робота присвячена визначенню особливостей сімейної соціалізації, що впливають на формування симптомокомплексу «емоційного холоду» в жінок. Виявлено особливості стилів виховання жінок із симптомокомплексом «емоційного холоду». Показано, що «втягнення дитини в конфлікт» впливає на формування симптомокомплексу «емоційного холоду» в жінок. У «емоційно холодних» жінок відзначається дефіцит оральних рис, що відбиває проблеми в соціалізації саме в цьому періоді психосексуального розвитку. Було розроблено програму психокорекції симптомокомплексу «емоційного холоду» в жінок, мішенями якої стали неадаптивні когніції, Я-концепція, «заторні переживання» та взаємини із чоловіками. Програма ефективна і може бути рекомендована до використання.

Ключові слова: симптомокомплекс «емоційного холоду», стосунки, сімейна соціалізація, жінки

АННОТАЦИЯ

Доценко А. Ю. Особенности семейной социализации женщин с симптомокомплексом «эмоционального холода». – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.01 – общая психология, история психологии. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины. - Харьков, 2017.

Работа посвящена исследованию особенностей семейной социализации, которые влияют на формирование симптомокомплекса «эмоционального холода» у женщин. Под симптомокомплексом «эмоционального холода» в данной работе

понимается неспособность к установлению и поддержанию отношений психологической интимности и близости, а именно взаимосвязь трех параметров – межличностной зависимости, противозависимости и страха психологической интимности.

Развитию симптомокомплекса «эмоционального холода» у женщин способствуют такие стили семейного воспитания, как: гиперпротекция, а именно: доминирование родительских фигур и навязчивое внимание с их стороны; игнорирование потребностей ребенка, а именно: отсутствие эмоционального общения с ребенком и пренебрежение его духовными потребностями; неразвитость родительских чувств, а именно: игнорирование родительских обязанностей, нежелание проводить время с ребенком, эмоциональное отвержение и инфантилизация ребенка.

Показано, что негармоничные типы воспитания, такие как: «нарушение границ ребенка» описывает тип воспитания, который способствует развитию инфантильных качеств в личности женщины, делая ее неспособной самостоятельно принимать решения и взрослеть; «вовлечение ребенка в конфликт», отражает нарушен тип воспитания, при котором родители вовлекают дочь в партнерский конфликт, выясняют отношения между собой за ее счет; «родительские страхи и неуверенность» - описывает нарушенный тип воспитания, состоящий из страха потерять контроль над дочерью и ее эмоциональное отвержение. Тип воспитания «вовлечение ребенка в конфликт» отвечает за формирование симптомокомплекса «эмоционального холода» у женщин.

Ранние воспоминания женщин с симптомокомплексом «эмоционального холода» отражают различные травматические события детства. Распространены негативные воспоминания, насыщенные переживаниями пренебрежения, недостатком внимания к ним, чувством одиночества, страха, обиды и болезненности в детстве. В отличие от положительных воспоминаний женщин без симптомокомплекса «эмоционального холода», в которых преобладает упоминание близких родственников, друзей, первой любви, достижений и переживания радости. Негативные воспоминания «эмоционально холодных» женщин отражают выраженность ранних травм детства.

Выявленная структура личности женщин с симптомокомплексом «эмоционального холода», содержит черты, сложившиеся на разных этапах онтогенеза. Определены следующие фиксации: «оральная» описывает характеристики женщин, связанные с дружелюбием, открытостью, интересом к детям, возможностью устанавливать теплые отношения с людьми; «анальная» описывает сдержанную женщину, которая проявляет консерватизм, косность, четко соблюдает правила, нуждается в соблюдении порядка; «фаллическая» описывает активную личность, которая исследует окружающий мир, занимается поиском себя и своего места в мире. У «эмоционально холодных» женщин отмечается дефицит оральных черт, что, вероятно, отражает проблемы в социализации именно орального периода психосексуального развития.

Характерологическая структура женщин описывается тремя факторами, а именно - «Друг» состоит из понимания, тепла, уважения к другим, сотрудничества,

доверчивости, общительности и т.д.; «Мать» описывает доминирование, понимание, привязанность, общительность, чувство вины; «Женщина» описывает чувственность, артистичность, пластичность. У женщин с симптомокомплексом «эмоционального холода» отмечается снижение фактора «Мать» в структуре их характера, свидетельствует о связи симптомокомплекса «эмоционального холода» с ограниченностью функционирования структуры «Мать» в партнерстве. При этом наблюдается сужение круга женской реализации по характерологической структуре.

Эмоциональное восприятие мужчин у молодых женщин с симптомокомплексом «эмоционального холода» имеет отрицательное конотирование и принадлежат к триаде враждебности (отвращение, гнев, презрение).

На основе результатов исследования была разработана программа психологической коррекции симптомокомплекса «эмоционального холода» у женщин, ориентированной на снижение проявлений «эмоционального холода». Мишенями этой программы являются: неадаптивные когниции, Я-концепция, «заторные переживания» и отношения с мужчинами. Программа психологической коррекции рассчитана на 30 часов и реализуется в форме групповой работы. Предложенная программа является эффективной и может быть рекомендована к использованию.

Ключевые слова: симптомокомплекс «эмоционального холода», межличностные отношения, семейная социализация, женщины

SUMMARY

Dotsenko O.Iu. Features of family socialization of women with “emotional coldness” symptomcomplex. – Manuscript.

Dissertation work for the scientific degree of candidate of psychological sciences, specialty 19.00.01 – General Psychology, History of Psychology. – V.N. Karazin Kharkiv National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. - Kharkiv, 2017.

The work is devoted to the study of family socialization features that affect the formation of "emotional coldness" symptomcomplex in women. "Emotional coldness" symptomcomplex makes difficult to establish close, intimate relationships between partners. It was shown that inharmonious parenting style such as "conflict between parents", in which parents involve daughter in partners' conflict, influence the formation of symptomcomplex of "emotional coldness" in women. It was indicated connection between symptomcomplex "emotional coldness" with the limited functioning of the structure "Mother" in partnership. Emotional perception of men among young women with symptomcomplex "emotional coldness" has a negative connotation and belongs to the triad of hostility (disgust, anger, contempt).

It was developed psychocorrection program which effects the symptomcomplex of "emotional coldness" of women, targets which were maladaptive cognitions, Self-concept, "mash experience" and relationships with men.

Keywords: ‘emotional coldness’ symptom complex, relationships, family socialization, woman